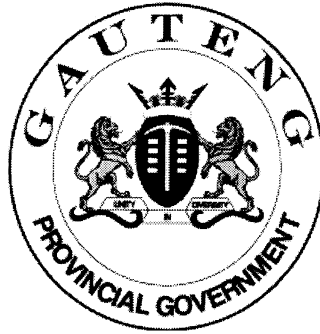

**SENIOR CERTIFICATE
EXAMINATION
*SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN***

**FEBRUARY / MARCH
*FEBRUARIE / MAART***

2007

**XITSONGA XA RIRIMI
RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE
HENHLA**

Papila Ro Vumbirhi

XITSONGA PRIMARY/FIRST LANG HG: Paper 2

115 1 2

HG

HG

115-1/2

**11 pages
11 bladsye**

**COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI**

NDZAWULO YA DYONDZO YA LE GAUTENG

XITIFIKHEYITI XA XIKAMBELO XA LE HENHLA

**XITSONGA XA RIRIMI RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE HENHLA
(Papila ro Vumbirhi)**

**NKARHI: 3 wa Tiawara
TIMAKISI: 100**

SWITSUNDZUXO NI SWILETELO:

- Phepha leri ri na swiyenge swinharhu A, B na C.
- U kamberwa ehenhla ka tibuku tinharhu leti avanyisiweke hi ndlela leyi:
- Xiyenge xa A: Xikolokolo nguvu ya Pitori, J.M. Magaisa.
- Xiyenge xa B: Xihlovo xa le Mahlweni Madlayisa Torha, J.M. Baloyi.
- Xiyenge xa C: Ntsendzeleki, G.S. Khosa.
- Eka xiyenge xa A: Xivutiso xa 1 xa boha ku hlamuriwa.
Xivutiso xa 2 xi na swithokovetselo swa mune, u boheka ku hlawula swimbirhi ntsena.
- Eka xiyenge xa B: Ku na swivutiso swimbirhi u ta hlawula xin'we ntsena.
- Eka xiyenge xa C: Ku na swivutiso swimbirhi u ta hlawula xin'we ntsena.

TSUNDZUKA:

- Loko u hlamule xo koma eka B, u boheka ku hlamula xo leha (xitsalwana) eka C.
Loko u hlamula xo leha (xitsalwana) eka B, u boheka ku hlamula xo koma eka C.
-
-

XIYENGE XA A

VUTLHOKOVETSERI

XIVUTISO XA 1

- 1.1 Hlaya xitlhohokovetselo xa "VUKATIMUNI" kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka:

Vukatimuni

Hlangula mihloti,
A ku na lexi hi nga xi endlaka,
Ri herile,
Ra va helela lavo tala,
Namuntlha xi kume wena.

Loko ri herile ri fana ni mati,
A ya oleleki loko ya halakile,
Huvo ni nawu swi nge swi koti,
Loko ri herile ri herile,
Miyela a wu tshikiwanga tilweni.

Nkarhi wu ta ku sula mihloti,
U ta n'wi rivala miyela,
Ku ta hola miyela,
Ina, xivati xi ta sala,
A ku na lexi hi nga xi endlaka.

- 1.1.1 Tsala mongo wa xitlhokovetselo xa vukatimuni hi mintila ya ntlanu (5)
- 1.1.2 Hlamusela leswaku ntila wa 5 wu vula yini? (1)
- 1.1.3 Xana mutsari u ringeta ku vula yini loko a ku "Nkarhi wu ta ku sula mihloti"? (1)
- 1.1.4 Hlamusela leswi rito "xivati" ri vulaka swona eka ntila 14. (1)
- 1.1.5 Tsavula xiga-ririmi eka ndzimana ya vumbirhi kutani u xi thya. (2)

[10]

XIVUTISO XA 2

Xikolokolo nguvu ya Pitori: J.M. Magaisa

Hlawula swivutiso swimbirhi ntsena, tsala leswi u swi twisisaka swinene.

2.1 Hlaya xithokovetselo xa "XIHANGALASI", kutani u hlamula swivutiso leswi xi landzelaka:

Xihangalasi

U te vukati i khokholo ra swiphunta, (i)

A wu tshembe vununa-bya-vusati,

U tshikile malembe ya peperhiwa hi tinguva ya bola, (ii)

A wu famba u nga halahali u nga twi nchumu,

Vunhwana byi tikundzumule byi wunguka tani hi nkunghwa. (iii)

Xihangalasi mana wa swikwembu!

Vona miti ya vanhu i marhumbi, (iv)

U mbolovisana exitikweni xa muti.

Kambe a wu te vukati i xisaka xa vo ke mano,

Mindyangu yi ku tsandzaka ya hlayiwa.

U hirimuxile mindyangu-tintshava (v)

Maribyeni ya masirha ya mindyangu ku tsariwile kona:

"Xihangalasi mana wa swikwembu."

Vusati byi pyile ku ku lerhisa,

Vukhomba byi hume moya-

Xihangalasi nkata swikwembu-

Vumbhuri byaku i vurimba exirhombarhombeni xa vununa,

Va nyumbululaka ka byona va hlayiwa,

Lava vukhongereri bya nomo u phasa u phasile, (vi)

Hambi varhangeri u va pfluxa ehansi hi mpama wa vusati.

Xihangalasi!

Wa ha rindzele yini?

U swi vonile leswi a ndzi swi vula?

Vavanuna ku lo hambana ntsena muhlovo wa malebvu-

Wo kota hi "suluvudzu" ngoma leyikulu.

- 2.1.1 Hlamusela leswi mintila leyi khwatihatiweke yi vulaka swona. (6)
- 2.1.2 Xana mutsari u vula yini hi rito "mpama"? (1)
- 2.1.3 Hlamusela leswaku xihangalasi swi vula yini? (2)
- 2.1.4 Eka ntila wa 9 vula leswaku xisaka xa vo ke mano i xiga ririmi muni, tlhela u nyika na nhlamuselo ya xona. (2)

- 2.1.5 Eka ndzimana ya vumbirhi ku fika eka yo hetelela mutsari u vuyelela rito "xihangalasi" xana swi hi tisela yini eka xitlhokovetselo xa hina? (1)
- 2.1.6 Thyana xivulavulelo lexi kumekaka eka ndzimana ya vunharhu, tlhela u nyika nhlamuselo ya xona. (2)
- 2.1.7 Xana rito "khokholo" ri hi tisela xifaniso muni emiehleketweni? (1)
- [15]**

2.2 Hlaya xitlhokovetselo xa "NWI BYELE" kutani u hlamula swivutiso leswi xi landzelaka.

N'wi byele	
U n'wi hlaurile elwandle ra vanhwana, U n'wi tsavulela etikweni ra wena wexe, A wu n'wi rhandza a ha rhandzeka, Mi fambile swin'we mpfhuka wo leha, Mi tlhavile maxangu hi tlhari ra vun'we.	5
U tshetshile khwati ra vuntshwa bya yena, U phuja ku pfumala ni rihlanga ra mbamba, Varisi va pfumala ni khwajo ra mathumbana, Tani hi tshimbu u navisile vito raku.	10
N'wi byele swihoxo swakwe, N'wi pfulele buku ya mbilu yaku, Hi yena munghana waku lonkulu, Hi yena Alfa na Omega, Wena na yena mi sukumbela.	15
Wena na yena mi vumba ro tsakama, Mi ta mbundzuxa ntsena hi rifu; U nga n'wi gegi makwenu. Tihangalase bya comela emahlweni ka yena, N'wi nyike nkarhi a ku tlhantlha a ku tiva.	20
N'wi byele, Byela yena ntsena; U nga byeli tata wa wena hi ta yena, Hambi makwenu kumbe nakuloni... Byela yena	25

- 2.2.1 Xana i swiga ririmi muni leswi tirhisiweke eka mintila 5 na 6? (2)
- 2.2.2 Xana mutsari u ringeta ku kombisa yini loko a vuyelela xitwari U? (2)
- 2.2.3 Hlamusela leswi mutsari a vulaka swona eka mintila ya 13 na 14. (4)

- 2.2.4 Eka ntila wa 15 mutsari u vula yini loko a ku wena na yena mi vumba ro tsakama? (2)
- 2.2.5 Xana rito “mbundzuxa” eka ntila wa 16 ri vula yini? (1)
- 2.2.6 Hlamusela mintia ya 12 na 13 hi marito ya wena. (2)
- 2.2.7 Xana mutsari u tirhise xiga-ririmi muni eka ntila wa 19? (2)

[15]

2.3 Hlaya xitlhokovetselo xa “MILAWU” kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Milawu

Ndzi ta swi kotisa ku yini ku yi landzelela? (i)

Ndzi famba bya mati ndzi nga hambuki?

A hi khume; yi tele,

Siku na siku ku tswariwa yintshwa,

Yi hundzuke swirimbana etshangaveni ra mina.

A ndzi rhambiwanga etsimeni,

Swona a ndzi ta rhambiwa ndzi mani?

Siku na siku ku tswariwa yintshwa,

Ndza swi tiva swa ku tsakisa,

Ku ndzi vona ndzi khunguka ndzi wa.

A ndzi rhambiwanga etsimeni,

Kumbe ingi ndzi va tsunduxile,

Ndzi va komba matshangava ya mina, (ii)

Ndzi va komba ni ndzilekana wa mina,

Ndza swi tiva swa va tsakisa. (iii)

Ndza hluleka ku yimbelela.

Ndzi yimba Hosana, Hosana n’wana Davhida.

Kumbe ndzi vula Amen?

Na leya khume a ndzi si yi heta,

Milawu.

Ndza ringeta ku yi landzelela,

Swona mfumo wa kona i n’wana mani?

U nga ndzi holoveri loko ndzi va ni marhengwe,

Loko ndzi dedeleka ndzi wa,

Ndzi ta va ndzi wela eku ringeteni.

Xibalo xa "Muzila" ndzi hakele khale,
Timbyana hi tona a ndzi rivele ku ti "thelela,"
Ndzi yimele ndzi xavisa xihon'wana,
U nga ndzi ngheniseli 'dekifala' ndza kombela,
I nandzu wa mani kasi?

A wu ndzi rhambanga ehubyeni ya wena,
O! na wena u ri a wu na nandzu?
Nandzu wu na mina ke;
Hikuva ndzi tlurile nawu wa timbyana,
Wena leya khume wa yi landzelela?

- 2.3.1 Tsala mongo wa xitlhokovetselo lexi. (4)
- 2.3.2 Hlamusela leswi mutsari a vulaka swona eka mintila leyi nga khwatihatiwa. (6)
- 2.3.3 Hikokwalaho ka yini mutsari a pfa a tirhisa swivutiso "?" eka xitlhokovetselo xa Milawu? (2)
- 2.3.4 Hlamusela ririmi ra mutsari eka ntila 31. (2)
- 2.3.5 Xana mutsari u tirhise xiga-ririmi muni eka ntila wa 4? (1)

[15]

- 2.4 Hlaya tindzimana leti tshahiweke eka xitlhokovetselo xa "XIKANDZA XA NDLALA", kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka:

Xikandza xa ndlala

Marhambu ya ntima ya lo dlu,
Ma boheleriwile enyameni hi ngoti yo lala;
Nyamanyana yo vuna yi phatsamile eka wona;
I mani wa mbilu ku va hoxela buwa?
U nga vutisi mina.

Mundzuku a nga va rhwalelanga nchumu,
Va byele hi botere na xinkwa;
Va ta ku sondzolota hi mahlo yo pfumala ntshembo,
Eka vona botere na xinkwa i norho;
Vana lava i vana va Afrika.

Vakokwa wa vo va lwile tinyimpi ta misava ,
Va wa hi fumu va konya bya tinhenha,
Lava poneke va vuyisa masirha ekaya,
Ntshembo wa vona a ku ri "tilo" ra vatukulu,
Xana mihloti ya vatukulu ya ri fikisa hungu?

- 2.4.1 Xana mutsari u tirhise xiga ririmi muni loko a ku “Xikandza xa ndlala”, tlhela u tsala na nhlamuselo ya xona? (3)
- 2.4.2 Xana rito “dlu” ri vula yini ku ya hi xitlhokovetselo? (2)
- 2.4.3 Hlamusela leswi ntila wa vumbirhi wu vulaka swona. (2)
- 2.4.4 Hlamusela leswi ntila wa vunharhu wu vulaka swona. (2)
- 2.4.5 Xana i xiga-ririmi muni lexi tirhisiweke eka ntila wa vumbirhi, tlhela u tsala na nhlamuselo ya xona. (3)
- 2.4.6 Tsavula xivulavulelo lexi kumekaka eka ntila wa vu 13 tlhela u tsala na nhlamuselo ya xona. (3)

[15]

NTSENGO WA XIYENGE XA A: [40]

XIYENGE XA B

NTLANGU

Xihlovo xa le Mahlweni Madlayisa Torha: J.M. Baloyi

XIVUTISO XA 3

Hlawula xivutiso xin'we ntsena.

3.1 Hlaya ndzimana leyi kutani u hlamula swivutiso leswi yi landzelaka.

- Xi kona lexi nga kona. Xi ta twala swa rirhandzu ra vona i xitlhangu xo fihla swin'wana, leswi ngo tiviwa hi vona va ri vumbirhi. Matixisa u le ku tlangeni hi ndzilo a rivala leswaku wa hisa.
- Hi ta vona makumu ya kona

- 3.1.1 Xana i vamani lava a va vulavula eka ndzimana leyi? (2)
- 3.1.2 Vula vito ra Xintshabyana xa lomu mukhukhu wa Gemba a wu kumeka kona. (1)
- 3.1.3 Xana Gemba a dlaye muchayeri wa bazi ra ka mani? (1)
- 3.1.4 Hikokwalaho ka yini Gemba a lerisile Matixisa leswaku a nyamalala vanhu va nga si n'wi vona? (2)

- 3.1.5 Kun'wana eka tsalwa hi twa va ku "hatlisa u pyaxa tshumba ra wena"
 (1) Xana rito "tshumba" ri vula yini, naswona xivulavuli a xi swi vula ka mani? (3)
- 3.1.6 Hlamusela leswi swi nga endla leswaku xivulavuri xi vula marito lawa ya nga eka 3.1.5. Seketela nhlamulo ya wena hi leswi nga eka tsalwa. (4)
- 3.1.7 Xana mutsari a vula yini loko a ku Matixisa u le ku tlangeni hi ndzilo? (2)
- 3.1.8 Matixisa a ri na mavun'wa. Seketela hi tinhlamulo tinharhu. (6)
- 3.1.9 Xana a ku humele yini hi vatswari va Xixurhani? (2)
- 3.1.10 Xana maxaka ya Xixurhani a va tshama kwihi? (1)
- 3.1.11 Tsala tinhlamulo timbirhi leti kombaka leswaku Xixurhani a fumile. (2)
- 3.1.12 Vula leswi nga humelela endzaku ka ku va Matixisa a twe ta maavelo ya timali. (2)
- 3.1.13 Xana Gemba a ku yini loko a tindunduzela? (2)
- [30]**

KUMBE

3.2 Tsala xitsalwana hi nhloko-mhaka leyi.

"Muhloti wa Tinyarhi ti vuya hi yena"

I munhu loyi a fambaka a endla swilo swo karhi, kutani swi n'wi hundzukela.

Xana eka tsalwa ra hina i mani? Seketela nhlamulo ya wena hi swikombiso leswi nga eka tsalwa.

NTSENGO WA XIYENGE XA B: [30]

XIYENGE XA C

NOVHELE

Ntsendzeleki: G.S. Khosa

XIVUTISO XA 4

4.1 Hlaya ndzimana leyi kutani u hlamula swivutiso leswi yi landzelaka:

“Hatlisa u tshama ehansi ndzi nga si ku suluvata, hi nga xi vonani lexi, mbya... leyi!
Hambi yo mbyana ya antswa hikuva yi ni nkarhi, kambe wena u mbyaa... yo hetelela.” U ndzi khomisa tingana mani ... Tata wa wena a a fa a lava ku ndzi siyela nhlomulo wo tani!”

- 4.1.1 Xana i mani loyi a vula marito lawa naswona eka mani? (2)
- 4.1.2 Hlamusela leswi a swi humelerile ku kondza xivulavuri xi vula marito lawa. (2)
- 4.1.3 Xana i yini lexi a xi endla leswaku loyi u n’wi tsaleke eka 4.1.1. a biwa? Vula tinhlamulo timbirhi. (4)
- 4.1.4 Xana manana wa loyi u n’wi tsaleke eka 4.1.1 a va ku u fanele ku dyondza xikolo leswaku a ta endla yini? (2)
- 4.1.5 Xana loyi u n’wi tsaleke eka 4.1.1. a dyondza kwihi naswona eka ntangha mani? (2)
- 4.1.6 Xana i yini lexi nga endla leswaku loyi u n’wi tsaleke eka 4.1.1. a nga tivi eka Baloyi? (2)
- 4.1.7 I yini lexi a xi endla leswaku loyi u n’wi tsaleke eka 4.1.1. a hleka tinyindlu ta ka Baloyi. Vula swilo swimbirhi (4)
- 4.1.8 Xana manana loyi u n’wi tsaleke eka 4.1.1. a n’wi venga n’wana wa yena loko a ku a ya sala eka Baloyi? Hlamusela. (4)
- 4.1.9 Xana i mani loyi a nga kumela loyi u n’wi tsaleke eka 4.1.1 ntirho, naswona a ku ri ntirho muni? (2)
- 4.1.10 Xana Chachalaza a yi ri ni nhlamuselo muni? (2)
- 4.1.11 Vula vito ra tatana wa loyi u n’wi tsaleke eka 4.1.1. (1)

XITSONGA XA RIRIMI RO SUNGULA NHLAWULO WA LE HENHLA (Papila ro Vumbirhi) 115-1/2 Z	11
---	-----------

4.1.12 Hetisa marito lawa ya saleke eka swivandla leswi pfulekeke.

Ndzi lo na heta ku longa ndzo hlamba. Loko ndzi hetile ku hlamba ndzi lo humela kwale handle a ndzi yimeriwile kona hi hahani _____ na muhariva wa vona _____ . (2)

4.1.13 Vula vito ra xigangu xa Fumani. (1)
[30]

KUMBE

4.2 N'wana u fanele ku yingisa vatswari va yena, hikuva loko a nga yingisi u ta wela hi khombo. Hlamusela ntiyiso wa mhaka leyi, seketela hi swikombiso leswi nga eka tsalwa ra Ntsendzeleki.

NTSENGO WA XIYENGE XA C: [30]

TIMAKISI HINKWATO: 100